Seat No. : _______________

MA-I-45

April-2007

Sanskrit

(Darshan Shastra)

Paper-III

१ ब्रह्मसूत्र शांकरभाष्यम् ।

२ श्रीमद् ब्रह्म सूत्राणुभाष्यम्-त्रिसूत्री

३ पातञ्जल योगदर्शनम् ।

Time : 3 Hours] **[Max. Marks : 100**

૧. ભાષ્ય ફકરો સમજાવો. (१०)

અ तत्र अथशब्द आनन्तर्यार्थः परिगृह्यते, नाधिकारार्थः, ब्रह्मजिज्ञासाया अनधिकार्यत्वात् । मङ्गलस्य च वाक्यार्थे समन्वयाभावात् । अर्थान्तर प्रयुक्त एव ह्यथशब्दः श्रुत्या मङ्गलप्रयोजनो भवति । पूर्व प्रकृतापेक्षायाश्च फलत आनन्तर्या व्यतिरेकात् ।

અથવા

महतः ऋग्वेदादेः शास्त्रस्यानेक विद्यास्थानोपबृंहितस्य प्रदीपवत्सर्वार्था व धोतिनः सर्वज्ञकल्पस्य योनिः कारणं ब्रह्म । न हीदृशस्य शास्त्रस्य वेदादिलक्षणस्य सर्वज्ञगुणान्वितस्य सर्वज्ञादन्यतः संभवोऽस्ति । यधादिस्तरार्थे शास्त्रं यस्मात्पुरुष विशेषात्संभवति, यथा व्याकरणादि पाणिन्यादे र्ज्ञेयैकदेशार्थमपि, स ततोऽप्यधिकतर विज्ञान इति प्रसिद्धं लोके ।

બ "जन्माद्यस्य यतः ।" સૂત્ર શાંકરભાષ્ય અનુસાર સમજાવો. (१०)

અથવા

साधनचतुष्टयम् ઉપર ટૂંકનોંધ લખો.

૨. ભાષ્ય ફકરો સમજાવો. (१०)

અ यदुक्तं चेतनं ब्रह्म जगतः कारणं प्रकृदिरिति तन्नोपपद्यते, कस्मात् ? विलक्षणत्वादस्य विकारस्य प्रकृत्याः । इदं हि ब्रह्मकार्यत्वेनाभिप्रेययाणं जगह ब्रह्मविलक्षणमचेतनमशुद्धं च दृश्यते, ब्रह्म च जगद्विलक्षणं चेतनं शुद्धं च श्रूयते । न च विलक्षणत्वे प्रकृतिविकारभावो दृष्टः । न हि रुचकादयो विकारा भृत्प्रकृतिका भवन्ति, शरावादयो वा सुवर्णप्रकृतिकाः । मृदैव तु मृदन्विता विकाराः क्रियन्ते, सुवर्णेन च सुवर्णान्वित्ताः ।

અથવા

प्रसिद्धो ह्ययं भोक्तृभोग्यविभागो लोके भोक्ता चेतनः शारीरः, भोग्याः शब्दादयो विषया इति । यथा भोक्ता देवदत्तो भोज्य ओदन इति । तस्य च विभागस्याभावः प्रसज्वेत, यदि भोक्ता भोग्यभावमापधेत भोग्यं वा भोक्तृभावमापधेत । तयोश्चेतरेतरभावापत्तिः परमकारणाद् ब्रह्मणोऽनन्यत्वात्प्रसज्येत । न चास्य प्रसिद्धस्य विभागस्य बाधनं युक्तम् । यथा त्वधत्वे भोक्तृभोग्ययोर्विभागो दृष्ट स्तथातीतानागतयोरपि कल्पयितव्यः । तस्मात्प्रसिद्धस्यास्य भोक्तृ भोग्य विभागस्याभाव प्रसङ्गा दयुक्तमिदं ब्रह्मकारणतावधारणमिति चेत्कश्चिश्चोदयेतं प्रति ब्रूयात्-स्याल्लोकवदिति ।

બ स्मृत्यनवकाशदोष प्रसङ्ग इति चेन्नाज्यस्मृत्यनवकाशदोष प्रसङ्गात् । २-१-१ સમજાવો. (૧૦)

અથવા

“भावे चोपलब्धेः ।” ૨-૧-૧૫ સમજાવો.

૩. અ ભાષ્ય ફકરો સમજાવો. (૧૦)

न च ज्ञातुमिच्छा जिज्ञासा नाधिकर्तुं शक्येति वाच्यम् । जिज्ञासापदस्य विचारार्थत्वात् । अत एव जिज्ञासितुमिच्छेदिति पुराविदां वचनानि । जिज्ञासापदेन चैतज्ज्ञापयति । ब्रह्मज्ञानं पुरुषार्थसाधनत्वादिष्टम् । तदिच्छापूरणाय विचार आरभ्यत इति । यस्मात् कर्मादिभ्यो ज्ञानभेव पुरुषार्थसाधन मित्यतस्तज्ज्ञानाय विचारोधिक्रियत इत्यतः शब्दार्थः । अधिकारी तु त्रैवर्णिक एव । न हि वेदविचारस्य वेदाधिकार्यतिरिक्तः शक्यते कल्पयितुम् । न हि मन्दमतेर्वेदो नायातीति त्रैवर्णिके मतिमत्त्वमधिकारिविशेषणं कल्प्यते ।

અથવા

અ शास्त्रे योनिः शास्त्रयोनिः । शास्त्रोक्तकारणत्वादित्यर्थः । शास्तीति शास्त्रं वेदः । सामान्यग्रहणं पूर्वकाण्डे पूर्वसृष्टिवाक्यानां संग्रहार्थम् । यथास्यैव कारणत्वं नान्यस्य तथोपरिष्टाद्वक्ष्यामः । मतान्तर वञ्जन्मादीनां न विकारित्वं किंत्वाविर्भाव तिरोभावावेव । तथोत्तरत्र वक्ष्यते तदनन्यत्वाधिकरणे (ब्र.सू. २-१-१५) नामलीलाया अपि न पृथङ् निरूपणं प्रपञ्चमध्यपातात् ।

બ “तत्तु समन्वयात्” - सूत्र સમજાવો. (૧૦)

અથવા

શુદ્ધાદ્વૈતનો અર્થ આપો અને “जिज्ञासाधिकरण” ને શ્રી વલ્લભાચાર્યજીના “अणुभाष्यम्” ના સંદર્ભમાં સમજાવો.

૪. અ ભાષ્ય ફકરો સમજાવો. (૦૬)

प्रख्यारूपं हि चित्तसत्वं रजस्तमोभ्यां संसृष्टमैश्वर्यविषयप्रियं भवति । तदेव तमसानुविद्धमधर्माज्ञाना वैराग्यानैश्वर्योपगं भवति । तदेव प्रक्षीणमोहावरणं सर्वतः प्रद्योतमानमनुविद्धं रजोमात्रया धर्मज्ञान वैराग्यैश्वर्योपगं भवति ।

અથવા

અ अविद्यादयः क्लेशाः, कुशलाकुशलानि कर्माणि, तत्फलं विपाकः, तदनुगुणा वासना आशयाः । ते च मनसि वर्तमानाः पुरुषे व्यपदिश्यन्ते, स हि तत्फलस्य भोक्तेति । यथा जयः पराजयो वा योद्धृषु वर्तमानः स्वामिनि व्यपदिश्यते । यो ह्यनेन भोगेनापरामृष्टः स पुरुषविशेष ईश्वरः ।

બ નીચેનામાંથી કોઈપણ **બે** વિષે ટૂંકનોંધ લખો. (૧૪)

(૧) અસંપ્રજ્ઞાતયોગ.

(૨) યોગદર્શનમાં ઈશ્વરનું નિરૂપણ.

(૩) પાંચ ચિત્તવૃત્તિઓ.

૫. અ ખાલી જગ્યા પૂરો : (૧૦)

(૧) દર્શન શબ્દ _____ ધાતુમાંથી બન્યો છે.

(૨) _____ , _____ , અને _____ , આ ત્રણ દર્શનની પૂર્વભૂમિકાઓ છે.

(૩) કપિલ મુનિનું રચેલું દર્શન _____ કહેવાય છે.

(૪) ન્યાયસૂત્રના રચયિતા _____ છે.

(૫) જૈમિનિ મુનિ _____ ના રચયિતા છે.

(૬) ઉત્તરમીમાંસાની રચના _____ આચાર્યે કરી.

(૭) સાંખ્યદર્શનમાં _____ અને _____ તત્ત્વોનો સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો છે.

બ એક વાક્યમાં જવાબ આપો. (૧૦)

(૧) ષડ્દર્શનના નામ આપો.

(૨) નિદિધ્યાસન એટલે શું ?

(૩) આસ્તિક દર્શન કોને કહેવાય ?

(૪) વૈશેષિક દર્શન કયા કયા સાત પદાર્થોને સ્વીકારે છે ?

(૫) યોગદર્શનની રચના કોણે કરી ?

(૬) વૈશેષિક સૂત્રોની રચના કોણે કરી ?

(૭) દર્શનમાં કયા વિષયનો વિચાર કરવામાં આવ્યો હોય છે ?

(૮) દર્શન એટલે શું ?

(૯) મનન એટલે શું ?

(૧૦) નાસ્તિક દર્શનો કયા કયા છે ?